

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinislo Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeve	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шерматовна Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	
Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	278
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash.....	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий.....	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyojovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi.....	357
Amonova Dilafroz O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalarini faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi.....	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodilloevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati.....	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari.....	402
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba.....	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti.....	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli.....	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	
Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva Mahliyoqon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari.....	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	473
Babanazarova Gulzar Ziutdinovna, Ajibayeva Raiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	

Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish.....	541
Muminova Maxbuba Abduvafayevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili.....	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyeuna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini parallelshtirish	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	615
Бекназова Комилахон Миркамол қизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	626
Икрамова Нодира Бурхон қизи	

Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abdukarimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана	655
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari	668
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvidan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish	673
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis	680
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	684
Astanova Zarnigor Obid qizi, Nomozova Qumri Isoyevna, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati	690
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	695
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish ..	701
Kaxharova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar	706
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	710
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	717
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	
Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	721
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	726
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	735
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	740
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	746
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	751
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli.....	759
Djalilov Farxod Abduganiyevich	

Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	763
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	771
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	776
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	781
Isakov J. Ya.	

MOLIYAVIY HISOBOTLAR VA ULARNI TUZISH VA AUDITORLIK TEKSHIRUVIDAN O'TKAZISHNING USLUBIY JIHATLARINI RIVOJLANTIRISH

Nomozova Qumri Isoyevna

PhD, O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi dotsenti

Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Jabbarov Azamat Murodullayevich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Boymurodov To'liqin Azamatovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Maqolada moliyaviy hisobotlarni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlari rivojlantirishning milliy va xalqaro tajribalari, qiyosiy tahlili ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, audit, buxgalteriya balansi, aktivlar, kapital, majburiyatlar, daromad.

Abstract: The article examines national and international experiences and comparative analysis of the development of methodological aspects of financial reporting and auditing.

Key words: financial reporting, audit, balance sheet, assets, capital, liabilities, income.

Аннотация: В статье рассматривается национальный и международный опыт и проводится сравнительный анализ развития методологических аспектов финансовой отчетности и аудита.

Ключевые слова: финансовая отчетность, аудит, баланс, активы, капитал, обязательства, доходы.

KIRISH

Respublikamiz iqtisodiyotining jahon iqtisodiyotining ajralmas bir bo'g'ini sifatida rivojlanishi moliyaviy hisobotlarni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlari xalqaro standartlariga mos ravishda olib borish zarurligi yaqol namoyin bo'lmoqda.

O'zbekistonning bozor munosabatlariga o'tishi turli xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi yangi iqtisodiy institutlarni yaratish zaruratini ochib berdi, ular orasida auditorlar instituti ham munosib o'rin egallaydi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxona faoliyati to'g'risidagi ishonchli ma'lumotlar muhim rol o'ynaydi, bu quyidagi xolatlarda zarurdir:

- davlat organlari soliq qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilishda;
- korxona egasi rivojlanish strategiyasini va uning faoliyati samaradorligini oshirish yo'llarini belgilashda;

- banklar, sug'urta kompaniyalari, sug'urta tavakkalchiligini belgilab, korxonaning to'lov qobiliyatini va kreditlarni qaytarish ehtimolini baholashda;
- yetkazib beruvchilar, xaridorlar, xo'jalik yurituvchi subyekt bilan ish munosabatlarida bo'lgan boshqa korxona va tashkilotlarga etkazib berish uchun to'lov, tovarlar, xizmatlar, ishlarni qabul qilishda ishonch bildirishda;
- depozitlar bo'yicha daromadlarni baholash uchun potentsial investorlarga ma'lumot berishda.

Audit bozor munosabatlarining elementidir. Bozorning har qanday boshqa elementi singari, u bozor ishtirokchilarining har qanday guruhida unga ehtiyoj paydo bo'lishi bilan oq, talab paydo bo'ladi. O'z vaqtida ishlab chiqarishning rivojlanishi va murakkabligi, bozorning rivojlanishi tashkilot egalari (aksiyadorlar, aksiyadorlar, ta'sischi), shuningdek, investorlar va kreditorlar barcha moliyaviy va xo'jalik yurituvchi subyektlarni mustaqil ravishda tekshira olmasligiga olib keldi. xo'jalik yurituvchi subyektning muomalalari qonun hujjatlari talablariga mos keladi va buxgalteriya hisobida to'g'ri aks ettiriladi.

Auditorlik tekshiruv bilan qamrab olinadigan davrda xo'jalik yurituvchi subyektga turdosh xizmatlar ko'rsatishga, bundan buxgalteriya hisobini yo'lga qo'yish, qayta tiklash, yuritish va moliyaviy hisobot tuzish, shu jumladan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot tuzish, taftish komissiyasi (taftishchi) vazifalarini, investitsiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi vazifalarini amalga oshirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining 25.02.2021-yildagi O'RQ-677-sonli "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuniga asosan auditorlik faoliyatiga o'zgartirishlar kiritildi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy hisobot elementlarini tuzish va prognozlashda metodik yondashuvlarning aniq tartibi belgilanmaganligi, uning tashkiliy apparati shakllantirilmaganligi, mukammal metodikasi ishlab chiqish chiqilmaganligi, axborotlar bazasining xalqaro sifat meyorlariga mos kelmasligi, prognozlashda risklar darajasini yuqoriligi, baholashning aniq tartiblari yo'qligi soxada eng muhim muammolar hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'rganish jarayonida mavzu bo'yicha statistik ma'lumotlar va nazariyalarni o'rganishda mantiqiy fikrlash, ilmiy kuzatish, tizimli yondashuv, statistik usullar qo'llanildi. Tahlil davomida O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining statistik ma'lumotlaridan foydalanildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Moliyaviy hisobotlarni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish yuzasidan O'zbekiston va xorijlik olimlar, amaliyotchilar tomonidan juda ko'p ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ularning muhimlari qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin.

Xalqaro standartlarni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari bo'yicha Alekseeva G.I.; kichik va o'rta biznes subyektlarida xalqaro standartlarni qo'llash yuzasidan Valinurova A.A., Guseva A.A.; Vaxorina M.V.; global iqtisodiyotda buxgalteriya hisobi va hisoboti bo'yicha, korporativ hisobotlar yuzasidan Vaxrushina M.A.; integrallashgan hisobotlar va xalqaro standartlar konseptual asoslari va tuzilishi yuzasidan Getman V.G.; Biroq ularda milliy hisobchilik va auditorlik tekshiruv o'tkazish tizimidagi jihatlarini xalqaro standartlarga o'tkazishning ko'proq nazariy, konseptual asoslariga ahamiyat qaratilgan holda moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida tuzishning to'liq metodologik jihatlarini ochib berilmagan. Ya'ni umumiy va nazariy jihatlarini, moliyaviy hisobotlarning qisman qiyosiy tahlili, ochib berishlarning ayrim jihatlarini tadqiq etilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moliyaviy hisobot – buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan hisobotdir. Moliyaviy hisobot va ularni tuzish va taqdim etishning amaldagi tartiblarida axborot foydalanuvchilar keng tarkibi keltiriladi (haqiqiy va bo'lg'usi investorlar, kreditorlar, mahsulot yetkazib beruvchilar, xaridorlar, xodimlar, shuningdek hukumat muassasalari, vazirliklar, idoralar, jamoatchilik va boshqalar).

Moliyaviy hisobot xalqaro standartlarining yana bir muhim ustunligi investor uchun ma'lumotlar berish imkoniyatining kengligidir.

Bazan shunday hollar ham bo'ladiki milliy standartlar bo'yicha foyda bilan chiqqan korxona xalqaro stadartlar bo'yicha zarar bilan chiqqanligini ko'rish mumkin. Bu esa milliy standartlar bo'yicha tuzilgan moliyaviy hisobotlarning investitsiya qarorlari tayyorlashda qanchalik foydasiz ekanligidan dalolatdir. Bu bilan investorlar eng to'liq, tushunarli va ishonchli axborotlarga ega bo'ladi. Amaldagi milliy standartlar ulardagi mazmun asosida tuzilgan bo'lishiga qaramay qaysidir ma'noda davlat nazoratini yo'lga qo'yish va kuchaytirishning ma'lum bir belgilarini o'ziga singdirib olganligini ko'rish mumkin. Shuningdek buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etish tartiblarini belgilashda O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligiga to'liq ma'sullikning belgilanishi ham mulkdorlar va investorlar talablariga ma'lum ma'noda zid kelishi albatta o'rinli.

Shu sababli ham qator yillar davomida O'zbekistonda hisob va hisobotning muqobilligi bizga boshqaruv uchun alohida, davlat uchun alohida, xalqaro talab uchun alohida hisob va hisobot yuritishimizga to'g'ri kelgan. Bugun aniq tartib belgilandiki halqaro standartlarga o'tish kerak. Muammoli jihatlardan bittasi shuki milliy standartlar ham to'liq amalda bo'ladi va unga amal etish muqobillik asosida tanlanadi. Aslida o'tish kerak deb qat'iy tartibning belgilanishi ham to'g'ri emas. Xorijiy banklar tomonidan kredit olinishi kerakligi uchun ham yoki xalqaro tashkilotlar bilan lizing shartnomalari imzolash uchun ham moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish zarur deb tushunish ma'lum ma'noda to'g'ri emas. Biz birinchi navbatda barchaga uchun ishonli, to'liq va tushunarli bo'lgan axborotlar makoniga olib chiqishning yagona vositasi bo'lgan hisobotlarni bir hilda o'qishni imkonini beruvchi standartlarga o'tishimiz lozim. Bu standart milliy standart bo'ladimi, xalqaro standart bo'ladimi, yoki o'zga nomdagi boshqa bir tartib bo'ladimi bundan qat'iy nazar lekin haqiqat shuki buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni butun dunyo ortiqcha xarakatsiz, xarajatsiz tushunsin va o'qisin. Afsuski muqobillik ularning bir xilligini ta'minlay olmaydi. Jamiyatdagi, tizimdagi, iqtisodiyotdagi shartlar, farqli jihatlar uning mazmuniga ta'sir qilmasligi lozim. Shu sababli bizning oldimizda ikkita yo'l mavjud. Birinchisi milliy standartlarni xalqaro standartlarga yaqinlashtirish asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish, yoki to'liq moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish.

Xalqaro standartlarda moliyaviy hisobotlarning oraliq, jamlangan, alohida moliyaviy hisobot turlari tarkiblanadi. Ularning farqli jihatlarini quyidagicha izohlash mumkin (1-jadval).

1-jadval: Moliyaviy hisobot shakllari

Oraliq moliyaviy hisobot (BHXS-37;)	Jamlangan (konsolidatsiyalashgan) moliyaviy hisobotlar (BHXS-27)	Alohida moliyaviy hisobot(BHXS-27)
oraliq davr bo'yicha moliyaviy hisobotlarning to'liq to'plamiga yoki qisqartirilgan moliyaviy hisobotlarning	bu guruhning moliyaviy hisobotlari bo'lib, unda bosh tashkilot va uning sho'ba tadbirkorlik subyektlarining aktivlari, majburiyatlari, kapitali,	bu bosh tashkilot (yoki shu'ba tadbirkorlik subyektini nazorat qiladigan investor) yoki shunday investitsiya obyekti ustidan birgalikdagi
to'plamiga ega moliyaviy hisobotni bildiradi.	daromadlari, xarajatlari va pul oqimlari yagona iqtisodiy faoliyat yurituvchi subyektga tegishli sifatida taqdim etiladi.	nazoratga ega, yoki ahamiyatli ta'sirga ega bo'lgan investor tomonidan taqdim etiladigan hisobotlar

Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- moddiy va moliyaviy resurslar xarakati o'rtasidagi muvozanat darajasini aniqlash;
- optimal foyda olishni maqsad qilgan iqtisodiy aylanma jaryonida mulk va qarz mablag'lari oqimini baholash;
- samarali kapital tuzilmasini saqlab qolish uchun pul mablag'laridan foydalanish darajasini aniqlash ;
- tashkilotlar moliyaviy oqimlarini nazorat qilish, moddiy va moliyaviy resrlarni sarflash meyorlariga va standartlariga rioya qilish

Bugungi kunda korxonalarining rivojlantirish strategiyalarini belgilashga zaruriyat tobora ortib bormoqda. Negaki, boshqaruv subyektlari orasida kelajakdagi holatni bilish yuzasidan turli nizoli vaziyatlarni, mavjud axborotlardan foydalangan holda, oldindan ko'ra bilishga va ularni hal qilishga zaruriyat kuchaymoqda.

Yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishish, uni saqlab qolish, rivojlanish va taraqqiyotning muhim tayanchiga ega bo'lish, turli risklar ta'sirida kelajakning rejasini oldindan belgilash doimo iqtisodchilar o'rtasida munozorali bo'lib kelgan va har doimgidan ham aktualroq masalaga aylanganligini e'tirof etish lozim. Moliyaviy manbalardan, menejerlar va boshqa qiziquvchilarning manfaatlari to'qnashuvida taktik boshqaruv qarorlarini tayyorlashda foydalanish bir qadar murakkab jarayon hisoblanadi.

2-jadval: Moliyaviy hisobot shakllari va ularning tarkibi

Buxgalteriya balansi (moliyaviy holat to'g'risidagi)	Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot (foyda va zararlar to'g'risidagi)	Pul oqimi to'g'risidagi hisobot (Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi)	Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot (xususiy kapital o'zgarishi to'g'risidagi)
Aktivlar, kapital va majburiyatlar haqidagi, moliyaviy holat to'g'risidagi ma'lumotlarni aks ettiradi	Foyda va zararalar (operatsion, investitsion, moliyaviy faoliyat) to'g'risidagi ma'lumotlarni aks ettiradi	Milliy va xalqaro valyuta mablag'lari harakati to'g'risidagi harakati to'g'risidagi hisobot mablag'lari ma'lumotlarni aks ettiradi	O'z mablag'lari va ularning tarkibiy tuzilishi haqidagi ma'lumotni aks ettiradi

Moliyaviy hisobotlarni auditorlik tekshiruvdan o'tkazish uchun auditorlik haqidayam to'xtalsak.

Audit qo'mitasi – xo'jalik yurituvchi subyektning kuzatuv kengashi a'zolaridan iborat bo'lgan, qoida tariqasida, kamida bir nafar mustaqil a'zoni o'z ichiga oladigan, moliyaviy hisobotni tuzishning to'g'riligi ustidan nazorat o'rnatilishi, mustaqil auditorlik tashkilotining tanlanishi, auditorlik tekshiruvi o'tkazilishi jarayonlarini kuzatish, shuningdek ichki va tashqi auditorlik tekshiruvlari natijalarini olish hamda o'rganish uchun mas'ul bo'lgan qo'mita.

Auditorlik tashkiloti:

- auditorlik tekshiruvini o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilish uchun xo'jalik yurituvchi subyektning ta'sis hujjatlari hamda buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot hujjatlari bilan oldindan tanishib chiqishni amalga oshirishga;
- auditorlik tekshiruvini o'tkazish shakllari va usullarini mustaqil tarzda belgilashga;
- auditorlik tekshiruvi o'tkazilayotganda xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirishi bilan bog'liq hujjatlarni to'liq hajmda olishga, shuningdek ushbu hujjatlarda hisobga olingan har qanday mol-mulkning amalda mavjudligini hamda har qanday majburiyatlarning amaldagi holatini tekshirishga;
- xo'jalik yurituvchi subyekt tomonidan e'lon qilingan auditorlik tashkiloti tanlovlarida ishtirok etishga, shuningdek tanlov shartlari bilan tanishib chiqish va o'z takliflarini taqdim etishga;
- xo'jalik yurituvchi subyektning rahbarlik vazifalarini yoki buxgalteriya hisobi va moliyaviy boshqaruv vazifalarini amalga oshiruvchi shaxslaridan, boshqa moddiy javobgar xodimlaridan, audit qo'mitasidan auditorlik tekshiruvi jarayonida yuzaga kelgan masalalar yuzasidan og'zaki va yozma tushuntirishlar olish hamda auditorlik tekshiruvi uchun zarur bo'lgan qo'shimcha ma'lumotlar olishga;
- uchinchi shaxslardan axborotning yozma tasdiqnomalarini olishga;
- auditorlik xulosasini tuzish uchun zarur bo'lgan axborot xo'jalik yurituvchi subyekt tomonidan taqdim etilmagan taqdirda auditorlik tekshiruvi o'tkazishni rad etishga;
- auditorlik tekshiruvini o'tkazishda ishtirok etish uchun boshqa mutaxassislarni ekspert sifatida jalb etishga;
- auditorlik tekshiruvi bilan qamrab olinadigan davrda xo'jalik yurituvchi subyektga turdosh xizmatlar ko'rsatishga, bundan buxgalteriya hisobini yo'lga qo'yish, qayta tiklash, yuritish va moliyaviy hisobot tuzish, shu jumladan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot tuzish, taftish komissiyasi (taftishchi) vazifalarini, investitsiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi vazifalarini amalga oshirish mustasno;
- o'z manfaatlarini ifodalash va himoya qilish maqsadida uyushmalarga hamda boshqa nodavlat notijorat tashkilotlariga birlashishga haqli.

Auditorlik tashkiloti qonunchilikka va auditorlik xizmatlari ko'rsatish to'g'risidagi shartnomaga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Auditorlik xizmatlari sifatini oshirish va samarali tartibga solish usullarini joriy etish, auditorlik xizmatlari bozorida nohaq raqobatga barham berish, shuningdek, auditorlik tashkilotlari faoliyatini qo'shimcha rag'batlantirish maqsadida:

- auditorlik faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziyalarni audit turiga qarab farqlash tizimi joriy etildi;
- auditorga faqat bitta auditorlik tashkilotida auditorlik faoliyatini amalga oshirish, shuningdek, faqat bitta auditorlik tashkilotining ta'sischisi bo'lishi talabi joriy etildi;
- auditorlik tashkilotiga bir xo'jalik yurituvchi subyektda ketma-ket uch yildan ortiq auditorlik tekshiruvini o'tkazishni taqiqlash to'g'risidagi talab kiritildi;
- auditorlik tashkilotlarida auditorlik faoliyati uchun ichki sifat standartlariga ega bo'lish talabi joriy etilgan;
- auditorlarning professional jamoat birlashmalari tomonidan auditorlik tashkilotlarini majburiy reyting baholash tizimi joriy etildi;
- auditorlik tashkiloti rahbariga har uch yilda bir marta majburiy attestatsiyadan o'tish talabi joriy etilgan;

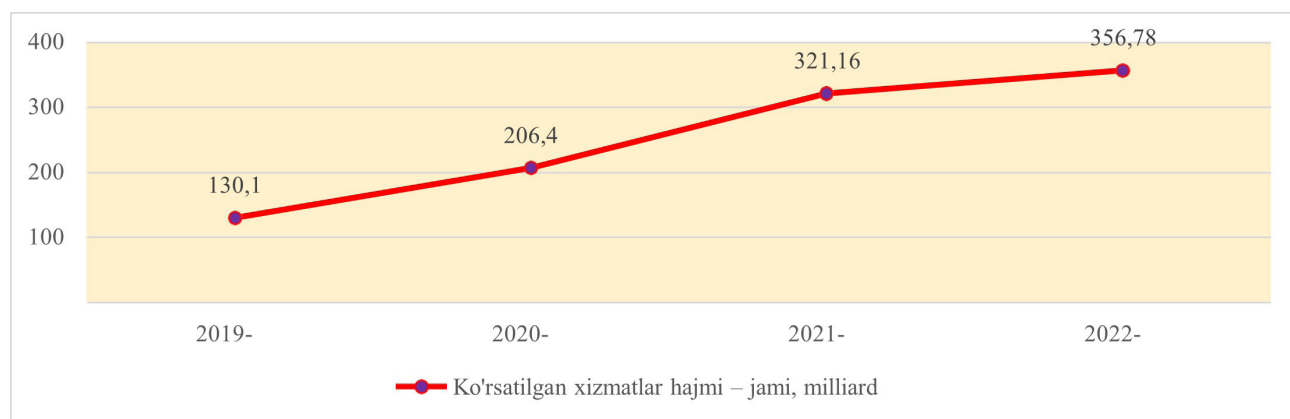

- Moliya vazirligiga kamida uch yilda bir marta auditorlik tashkilotlarining litsenziyalash talablari va shartlariga muvofiqligini majburiy tekshirishni o'tkazish talabi joriy etildi;
- auditorlik tashkiloti ustav kapitalining kamida 50 foizi muassislar (ishtirokchilar) mablag'lari hisobidan, qolgan qismi esa auditorlik faoliyatini amalga oshirishda bevosita foydalaniladigan moddiy boyliklar hisobidan shakllantiriladigan tartib belgilangan bo'lsa;
- auditorlik xodimlarining belgilangan eng kam soni ushbu auditorlik tashkiloti asosiy ish joyi bo'lgan auditorlar bilan to'liq ta'minlanganligi;
- auditorlik tashkilotlariga litsenziya olishdan keyin yuzaga keladigan litsenziya talablari va shartlariga nomuvofiqliklarni muayyan muddatda bartaraf etish imkoniyati beriladi.

3-jadval: Auditorlik tashkilotlari daromadi dinamikasi

Daromad dinamikasi bo'yicha ma'lumotlar	2019-yil	2020-yil	2021-yil	2022-yil
Ko'rsatilgan xizmatlar hajmi – jami, milliard so'm	130,1	206,40	321,16	356,78
Auditorlik xizmatlarining YalMdagi ulushi (%)	0,025	0,036	0,044	0,058

2022-yilda ko'rsatilgan auditorlik xizmatlari hajmi 2021-yilga nisbatan 0,11 barobarga oshib, 356.78 milliard so'mni tashkil etganini ko'rish mumkin.

1-rasm: Auditorlik tashkilotlari daromadi dinamikasi

Auditorlik tashkilotlarining qariyb 60 foizi auditorlik faoliyati bilan o'n yil va undan ko'proq vaqt davomida shug'ullangani auditorlik faoliyatining professionaligi va pozitsiyasining mustahkamlanganligini tasdiqlaydi. Auditorlik bozori hali ham yuqori konsentratsiya bilan tavsiflanadi.

Auditorlik tashkiloti auditorlik tekshiruv buyurtmachilari, xo'jalik yurituvchi subyekt va moliyaviy hisobotdan boshqa foydalanuvchilar oldida ularga moliyaviy hisobotlar hamda xo'jalik yurituvchi subyektning boshqa moliyaviy axboroti to'g'risidagi noto'g'ri yakunni o'z ichiga olgan auditorlik xulosasini tuzish oqibatida yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'ladi.

Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risidagi qonunchilik talablarini buzganlik uchun auditorlik tashkiloti rahbari qonunda belgilangan tartibda javobgarlikka tortiladi.

Xo'jalik yurituvchi subyekt moliyaviy hisobotining va u bilan bog'liq moliyaviy axborotining auditorlik tekshiruv tekshiriladigan moliyaviy hisobotning hamda u bilan bog'liq moliyaviy axborotning ishonchliligini va buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonunchilikka muvofiqligini aniqlash maqsadida auditorlik tashkiloti tomonidan o'tkaziladi.

Ishonchlilik deganda moliyaviy hisobot ma'lumotlarining aniqlik darajasi tushunilib, u ushbu hisobot asosida xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvoli va moliyaviy-xo'jalik faoliyati natijalari to'g'risida xolis xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Auditorlik tekshiruv ushbu Qonunning 34-moddasida nazarda tutilgan cheklovlarga rioya etish sharti bilan majburiy tarzda va tashabbus shaklida o'tkaziladi.

Auditorlik tekshiruvini davlat sirlaridan va qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sirdan foydalangan holda o'tkazish faqat ularni himoya qilish choralari ko'rilganidan keyin qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladi.

Bulardan tashqari, auditorlik tekshiruvi bilan qamrab olinadigan davrda xo'jalik yurituvchi subyektga turdosh xizmatlar ko'rsatishga, bundan buxgalteriya hisobini yo'lga qo'yish, qayta tiklash, yuritish va moliyaviy hisobot tuzish, shu jumladan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot tuzish, taftish komissiyasi (taftishchi) vazifalarini, investitsiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi vazifalarini amalga oshirish mustasno qilib qonun bilab belgilangan.

Auditorlik tashkiloti auditorlik tekshiruvi buyurtmachilari, xo'jalik yurituvchi subyekt va moliyaviy hisobotdan boshqa foydalanuvchilar oldida ularga moliyaviy hisobotlar hamda xo'jalik yurituvchi subyektning boshqa moliyaviy axboroti to'g'risidagi noto'g'ri yakunni o'z ichiga olgan auditorlik xulosasini tuzish oqibatida yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'ladi.

Xo'jalik yurituvchi subyekt moliyaviy hisobotining va u bilan bog'liq moliyaviy axborotining auditorlik tekshiruvi tekshiriladigan moliyaviy hisobotning hamda u bilan bog'liq moliyaviy axborotning ishonchligini va buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonunchilikka muvofiqligini aniqlash maqsadida auditorlik tashkiloti tomonidan o'tkaziladi.

Ishonchlilik deganda moliyaviy hisobot ma'lumotlarining aniqlik darajasi tushunilib, u ushbu hisobot asosida xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvoli va moliyaviy-xo'jalik faoliyati natijalari to'g'risida xolis xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Auditorlik tashkilotlari quyidagi turdosh xizmatlarni ko'rsatishi mumkin:

- buxgalteriya hisobini yo'lga qo'yish, qayta tiklash, yuritish va moliyaviy hisobot tuzish, shu jumladan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot tuzish;
- yuridik shaxsning taftish komissiyasi (taftishchisi), investitsiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi vazifalarini amalga oshirish;
- buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzish masalalari bo'yicha maslahat berish;
- auditorlik tashkilotining shtatida soliq maslahatchisi mavjud bo'lganda yoxud shartnoma shartlari asosida uni jalb etgan holda, soliqqa oid qonunchilikni qo'llash, soliqlar va yig'imlar bo'yicha hisob-kitoblar, deklaratsiyalar tuzish yuzasidan maslahatlar berish;
- moliya-xo'jalik faoliyatini tahlil qilish va moliyaviy rejalashtirish, shu jumladan biznes-rejalar tayyorlash, iqtisodiy, moliyaviy maslahat va boshqaruvga oid maslahat berish;
- buxgalteriya hisobi, audit va moliyaviy hisobot, soliq solish, moliya-xo'jalik faoliyatini hamda moliyaviy rejalashtirishni tahlil qilishga doir seminarlar, konferensiyalar o'tkazish;
- buxgalteriya hisobini yuritishni avtomatlashtirish va moliyaviy hisobot tuzish, moliyaviy axborotning axborot xavfsizligi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Auditorlik tashkilotlari auditorlik faoliyati standartlarida nazarda tutilgan boshqa turdosh xizmatlarni ham ko'rsatishi mumkin.

Yillik moliyaviy hisobotning auditorlik tekshiruvini hisobot yilidan keyingi yilning 15-iyunigacha o'tkazmaslik va auditorlik xulosasining yo'qligi xo'jalik yurituvchi subyektning majburiy auditorlik tekshiruvi o'tkazilishidan bo'yin tovlashi deb e'tirof etiladi.

Auditorlik xulosasi

Moliyaviy hisobotning ishonchliligi va buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonunchilik talablariga muvofiqligi to'g'risida auditorlik tashkilotining yozma shaklda ifodalangan fikrini o'z ichiga olgan hujjat auditorlik xulosasidir.

Auditorlik xulosasi raqamlangan, har bir sahifasi auditorlik tekshiruvini amalga oshirgan auditor (auditorlar) va auditorlik tashkilotining rahbari tomonidan imzolangan hamda unga auditorlik tashkilotining fikri qaysi moliyaviy hisobotga nisbatan ifodalangan bo'lsa, o'sha moliyaviy hisobot ilova qilingan bo'lishi kerak.

Auditorlik xulosasining shakli va mazmuni auditorlik faoliyati standartlari bilan belgilanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Glaballashuv, tashqi bozorlarga chiqish, xalqaro savdo va tijoratni yo'lga qo'yish, jahon fond bozorida ishtirok etishda korxona moliyaviy hisobotlari ham barcha uchun bir xil shaklda va mazmunda chop etilishi zarur deb xisoblaymiz.

Soliqlar, to'lovlarning uzoq davriylikdagi normalarining qat'iy belgilanmaganligi moliyaviy hisobotlarni prognozlash (bashoratlash)dagi asosiy kamchiliklardan bittasidir.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlaymizki, O'zbekiston Respublikasida audit yagona iqtisodiy tizimning bir qismi sifatida rivojlanib, uning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shuni ta'kidlash kerakki, davlat siyosati moliyaviy

hisobotlarni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazish faoliyatini rag'batlantirish va kengaytirishga qaratilgan. Respublikada auditorlik faoliyatini tashkil etish va tartibga solishning turli tartiblarini tartibga soluvchi qator qonunchilik va hukumat hujjatlari qabul qilingan. Mamlakatimizda auditning 30 yildan ortiq rivojlanishi natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy hisobotlarni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazish O'zbekiston iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 25.02.2021-yildagi O'RQ-677-son. Qonunchilik palatasi tomonidan 2020-yil 10-noyabrda qabul qilingan Senat tomonidan 2021-yil 5-fevralda ma'qullangan.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Statistik, soliq, moliyaviy hisobotlarni litsenziyalanadigan faoliyat turlarini va ruxsat berish tartib-taomillarini tubdan qisqartirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. Sana: 16.07.2012. Raqami: PF-4453. Yuklab olish(.doc)(30.46 KB).
3. Raximov M.Y. Iqtisodiyot subyektlari moliyaviy holatining tahlili. T.:Iqtisod-moliya 2015, 356-b.
4. G'.B.Quvvatov. "Moliyaviy hisobotlar va ularning tuzilishidagi muhim jihatlar: milliy va xalqaro tajriba" Xalqaro moliya va hisob. – Toshkent, 2019. – № 6. 1-14- b. <https://interfinance.uz/uz/en>.
5. Алексеева Г.И. Особенности первого применения Международных стандартов финансовой отчетности // Международный бухгалтерский учет. 2014. № 39. С. 2 – 14. 6.).
6. Валинурова А.А., Гусева А.А. Оценка перспектив применения МСФО для малого и среднего бизнеса в России // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии. 2014. № 1. С. 30 – 37. 18.
7. Вахорина М.В. Особенности формирования учетной информации в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности / Все для бухгалтера. 2014. № 4 С. 20 – 26. 19.
8. Quvvatov G., Norquziyev A. 2023-yil soliq qonunchiligidagi kiritilgan o'zgartishlarning davlat byudjetiga va iqtisodiyotga ta'siri // International scientific and practical conference. – 2024. – T. 1. – №. 1. – С. 10-15.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.